

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Elementaire noties over narcisme

Bespreking van

Frans Schalkwijk (2018). *Narcisme*. Elementaire Deeltjes. Amsterdam: Amsterdam University Press. ISBN 9 789462 984813, 148 pp., € 9,99

MARC HEBBRECHT

De reeks *Elementaire Deeltjes* wordt in het Nederlandse taalgebied erg populair. Wie zich snel wil verdiepen in een bepaald thema en op zoek gaat naar inhoud en wetenschappelijke onderbouwing met een beschrijving van de huidige stand van zaken, komt met deze reeks goed aan zijn trekken. Ik ben dus benieuwd of dit boekje over narcisme de verwachting zal inlossen.

Frans Schalkwijk ontwijkt het conceptuele moeras door duidelijk positie te kiezen. Narcisme is immers een begrip dat vele betekenissen in zich draagt, die soms volledig het tegengestelde kunnen betekenen. Volgens hem is narcisme ziekelijk, want de uitdrukking van een ernstige psychische kwetsbaarheid die zich kenmerkt door een labiele zelfwaardering, problemen in het omgaan met emoties en moeilijkheden in het contact met anderen. Er speelt vooral een tekort aan wederkerigheid en inperking van de vrijheid van de ander. Narcisme is een ernstige ziekte waar de betrokkene onder lijdt en waar vooral de omgeving veel hinder van ondervindt. De patiënt heeft er in de meeste gevallen geen weet van en wil het van zichzelf ook niet weten, wat tot problemen en misverstanden zal leiden als een psychoanalytische therapie wordt voorgesteld. De verschillende varianten van narcisme worden helder beschreven. Schalkwijk volgt de nosografische tweedeling van Gabbard en onderscheidt vanzelfsprekend narcisme (*oblivious*) van waakzaam narcisme (*hypervigilant*). De

subtypering tussen een openlijke en een meer bedekte vorm wordt mooi geïllustreerd aan de hand van een gevalsbeschrijving: het levensverhaal van Esther (pp. 96-102). Iemand kan in het dagelijks leven oppervlakkig goed functioneren, maar zich in meer intieme relaties, zoals met de partner of met de eigen kinderen, volstrekt onmogelijk maken. De essentie van het waakzaam narcisme is dat het kwetsbare zelfgevoel gestut wordt door zich in fantasie of in wrekelijkheid te zeer op de ander te richten, diens behoeften en verlangens aan te voelen of in te vullen en die proberen te bevredigen. Bij deze beschrijving kon ook verwezen worden naar de ontwijkende-persoonlijkheidsstoornis. De essentie van het waakzaam narcisme wordt mooi beschreven met de naam van Assepoester: geremd, verlegen, zichzelf wegcijferend, gevoelig voor schaamte, niet zichtbaar willen zijn, angst betrappt te worden op een grootheidsfantasie, zich klein en nietig voelen. Gelukkig doet Schalkwijk geen uitspraken over bekende mensen en laat hij zich niet verleiden tot wilde etikettering; een prima keuze! Op pagina's 16-17 kun je bijvoorbeeld lezen hoe je aan iemand kunt uitleggen dat hij een narcistisch probleem heeft. Dit kwam me heel helder, eenvoudig en uit het leven gegrepen voor. Echt wat de narcistische patiënt nodig heeft! Sterk is dat psychoanalytische ervaring en traditie in verband worden gebracht met actueel wetenschappelijk onderzoek. Belangrijk is de vaststelling dat de empirische onderbouwing van de narcistische-persoonlijkheidsstoornis flinterdun is. De DSM-5 biedt slechts een beschrijving van één variant, namelijk het vanzelfsprekend narcisme. Het werk van hedendaagse therapeuten en onderzoekers krijgt ruimschoots aandacht. Ik noem hierbij de belangrijkste namen, zoals: Ronningstam, Lachkar, PinCUS en Lukowitsky. Het onderzoek naar het ontstaan van gehechtheidsrelaties en het reguleren van emoties biedt een steeds beter

wetenschappelijke basis voor het ontstaan van narcisme. Ik ben het ook volledig eens met de auteur zeer terughoudend te zijn met deze diagnose, vooral bij jonge mensen en dan vooral de eigen tegenoverdracht te onderzoeken. Leuk om te weten is dat er onderzoek is gedaan naar het verband tussen het posten van selfies en narcisme in een groep twintigers: bij mannen is er slechts een zwak verband vastgesteld, bij vrouwen zelfs geen verband! Sinds het Kohut-Kernbergdebat van de jaren zeventig van de vorige eeuw, hebben onderzoek en psychoanalytische ervaring toch wel nieuwe inzichten opgeleverd. Schalkwijk heeft ervoor gekozen om maatschappelijke fenomenen niet te duiden — begrijpelijk, want de voorgeschreven ruimte is te klein in dit boekje. Wel lees ik iets wat mij bij zal blijven (p. 22): «Het op peil houden van je zelfwaardering is in de maatschappij waarin we leven niet gemakkelijk. Er zijn zo veel illusoire beelden die op ons afkomen, dat tevreden zijn met het leven van alledag soms al als verliezen voelt». Zo herkenbaar!

De kohutiaanse indeling wordt overgenomen met sprekende Nederlandse termen: het «samen-sterk narcisme», het «bewonderd-willen-worden narcisme», het «de-ander-bewonderen narcisme».

In hoofdstuk 8 komen enkele typische narcistische thema's aan bod zoals de overtuiging recht te hebben op bijzondere aandacht en genoegdoening. Het raakt me hoe kinderen en partners zeer kunnen lijden onder het hardnekkige zwijgen dat kadert in narcistische razernij. Karakteristiek voor narcisme is dat het moeilijk is de razernij op te geven, zonder dat genoegdoening heeft plaatsgevonden.

In het daaropvolgende hoofdstuk wordt de moeilijke vraag beantwoord hoe je met een narcist kunt leven. Bestempel iemand niet te snel als narcist. Etiketteren is vooral een uitdrukking van de onmacht en de narcistische verdediging van de hulpverlener. Narcisme maakt ook iets duidelijk over de aard

van de relatie die tussen twee mensen bestaat (denk aan de narcistische collusie die door Willi is beschreven). Niet gemakkelijk, maar wel effectief is het advies volgen van Lachkar: stop met aan je partner te trekken, prijs hem de hemel in. Dit brengt hem tot rust, omdat het narcistisch evenwicht in de relatie herstelt. Misschien kun je het best met kwaadaardig narcisme omgaan door hard weg te lopen, meent Schalkwijk. Op pagina 130 wordt er verwezen naar andere boeken die interessant zijn voor partners en familieleden.

Aan het einde van het boek wordt de vraag gesteld hoe de narcistische dynamiek bekrachtigd kan worden op een integere manier. Meestal dienen we ons in de therapie te beperken tot het behandelen van het probleem waarmee de patiënt zich aandient (burn-out, depressie, gezinsproblemen). Gemotiveerde patiënten komen wel in aanmerking voor langdurige therapie die onvermijdelijk lang en moeizaam zal worden, want het komt neer op het verdragen van teleurstellingen en het kunnen toelaten van negatieve gevoelens.

Dit boekje voldoet dus prima aan mijn verwachtingen. Het is heel toegankelijk voor een breed publiek, goed geschreven, niet oppervlakkig. Als Belg mis ik de bijdrage van de Franse psychoanalyse een beetje. Wat niet erg is want de Francofielen onder ons kennen de reeks *Que sais-je?* met een boekje van Paul Denis over hetzelfde onderwerp. Het boek van Schalkwijk leest overigens prettiger.

Literatuur

DENIS, P. (2012). *Le Narcissisme. Que sais-je?* Paris: Puf.